

ІСТОРИКО-ПРАВОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ У РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Лада Олександр Валерійович

кандидат історичних наук,

доцент кафедри права імені академіка УАН о. Івана Луцького,

проректор з розвитку бізнес-партнерств

Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

У сучасній юридичній науці взаємозв'язок органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства розглядається як одна з базових передумов становлення та ефективного функціонування демократичної правової держави. Практична реалізація принципів верховенства права, народовладдя та прозорості діяльності органів влади значною мірою визначається рівнем залученості громадян у процесах прийняття та виконання управлінських рішень.

Право на доступ до інформації, як складова конституційного статусу особи, виступає важливою гарантією залучення населення до здійснення публічної влади та контролю за її діяльністю. Разом із тим в Україні все ще зберігаються проблеми, пов'язані з недостатньою ефективністю правових та організаційних механізмів участі громадян у публічному управлінні. Це формує необхідність у ґрунтовному осмисленні історико-правового розвитку взаємовідносин держави й суспільства та використанні відповідного досвіду в умовах сучасних демократичних перетворень.

Проблематика взаємодії держави та громадянського суспільства досліджувалася у працях вітчизняних учених, зокрема М. Ю. Віхляєва, О. С. Ковриги, М. Я. Сидор, М. І. Михальченка, А. А. Чічановського, В. І. Шкляра [1–3, 6]. У їх роботах розкрито теоретико-правові засади функціонування громадських об'єднань та їх взаємодії з органами державної влади.

Разом з тим, комплексний історико-правовий аналіз еволюції цієї взаємодії в контексті сучасних реформ місцевого самоврядування залишається недостатньо розробленим, що визначає актуальність дослідження.

Метою дослідження є аналіз історико-правових особливостей взаємодії органів публічної влади з громадськістю, а також визначення

її типологічних моделей та обґрунтування напрямів підвищення ефективності в умовах децентралізації.

Історико-правовий аналіз свідчить, що для радянської системи була характерна жорстка централізація публічного управління та відсутність реальної самостійності органів місцевого самоврядування. Діяльність громадських організацій фактично підпорядковувалася державному апарату, а їх функціонування здійснювалося в межах суворого адміністративного контролю, що істотно обмежувало можливість незалежної суспільної діяльності.

Відносини між державою та суспільством формувалися на основі патерналістської концепції, відповідно до якої держава визначала зміст і межі публічного інтересу. За таких умов альтернативні позиції громадськості не мали належного правового визнання та нерідко зазнавали обмежень з боку владних структур [1, с. 115–118].

У межах теорії держави і права патерналістській моделі протиставляється модель соціального партнерства, яка ґрунтується на принципах рівноправної взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства, їх співучасті у вирішенні суспільно значущих питань і взаємної відповідальності. Саме така форма взаємодії є притаманною демократичним правовим державам.

Після здобуття незалежності Україна розпочала поступову модернізацію системи публічного управління відповідно до європейських демократичних стандартів. Значний поштовх цим процесам надала реформа децентралізації (2014 р.), спрямована на передачу частини владних повноважень органам місцевого самоврядування та зміцнення їхньої інституційної спроможності [7, с. 440].

Унаслідок проведених реформ територіальні громади отримали статус повноцінних суб'єктів публічного права, що створило правові передумови для ширшої участі населення у вирішенні питань місцевого значення. Важливе місце у цьому процесі посідають інструменти безпосередньої демократії, зокрема громадські слухання, місцеві ініціативи та механізм бюджету участі [2, с. 109–114].

За сучасних умов особливої актуальності набуває формування дієвої системи публічної комунікації між органами влади та громадськістю. Така система повинна ґрунтуватися на принципах відкритості, прозорості, підзвітності та гласності діяльності органів публічної влади. Її функціонування передбачає постійний моніторинг громадської думки, залучення населення до процесів стратегічного планування розвитку територій та створення ефективних механізмів громадського контролю за діяльністю органів влади [4, 5].

Отже, розвиток взаємовідносин між державою та громадськістю засвідчує поступовий відхід від централізованої патерналістської

системи до моделі демократичного партнерства, заснованої на взаємодії та співучасті. Якщо за радянського періоду участь населення у здійсненні публічної влади здебільшого мала декларативний і формальний характер, то сучасні державно-правові перетворення спрямовані на створення реальних механізмів залучення громадян до управлінських процесів.

Проведення реформи децентралізації стало важливим чинником зміцнення ролі територіальних громад у системі публічного управління та сприяло розширенню можливостей місцевого самоврядування. Водночас зазначені зміни створили передумови для підвищення рівня відкритості, прозорості та підзвітності органів влади перед населенням. Разом із тим подальший розвиток демократичних засад управління потребує удосконалення правових і організаційних механізмів участі громадян, а також підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування.

Література:

1. Віхляев М. Ю. Історіографія дослідження громадських об'єднань як суб'єктів адміністративного права в радянський період. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 115–118.

2. Коврига О. С. Взаємодія органів державної влади з громадськістю в системі державного управління України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського: Серія «Державне управління»*. 2020. Т. 31. № 70. С. 109–114.

3. Нагірняк Д. Взаємодія органів державної влади та громадськості в контексті реформи децентралізації в Україні. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2019. Т. 1. № 13. С. 223–229.

4. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157- VIII. Законодавство України: база даних / Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення: 02.05.2020).

5. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18> (дата звернення: 02.05.2020).

6. Сидор М. Я. Становлення та розвиток інституту місцевої публічної влади на українських землях. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2016. № 1. С. 22–31.

7. Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики: монографія / Авт. колектив: М. І. Михальченко (керівник) та ін. К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. 440 с.